

درگاه

اون بش کونده برنشر اولنور

۵ ایلول ۳۳۷

نومرو : ۱۰

برنجی سنه : برنجی جلد

تورک تارینخی تدریقاتی

اسکی تورک عادتلی

تورک؛ دیگر برابله. بولان اقباسندن هرکیم کندی ملکیتندن کیمایسه اوکا یک چیقارلر، اکرام ایدرلردی. بویکک آیرجه براسی بولمه سی، علی العاده بر یک اولدیفنی کوستریور. بونک آدی «تزو: Tuzgo» در. بوندن صوکره برده صوکره عزیمت کونی «بش آش» اسمنده بر ضیافت دها ویریلیر. بو ضیافته هم جوار دیگر بوتون اقبالارده دعوت اولنوردی. بیده کیده جکی برده اقبالارینه ویرلک اوزره هدیهلر تقدیم اولنور.

هدیه ویرمک تورکار آره سنده بک متعمدی. بالخاصه بویوکار دائما هدیهلر ویرلردی. مثلاً برسی دیگرینه بر آت باغیلار، آت آلان ذاتده سائسه بر آلتون ویا بر قوپون ویرلردی. بو سائسه ویریلن بخشیه «پوت» دیرلر.

تورکار، خاطره اولوق اوزره ده هدیه تقدیم ایدرلردی. مثلاً سفره حاضرلانا برکیسه اقبالارینه «ضارو» اسمی ویریلن مناسب هدیهلر ویرلردی. بکدیگرینی طایمان ایکی تورک تصادفایتدکلی وقت بریرلرینه بویلرینی یعنی همانک قبیله افرادی اولدقارنی صوردارلر. تورکار آره سنده پارولاده مستعملدی. بوکاده «ام» دیرلر.

تورکار؛ دیمره تعظیم ایتدکارندن قلنجلری نامنه عین ایدرلردی. بر آدام عین ایده جکی وقت قلنجی قینندن چیقارلر، اوکنه قویار، دیرکه «بوکوک کیرسون، قیزیل چیسون» یعنی نموده خات اولورسه بو قلنج بوکوک کیرسون، قیرمزی قانی اولاروق چیسون. [۱]

اجتماع حالنده اولونجه قوپوزلرله «کوک» لر ترم ایتدکارنی فؤاد بک ایضاح بووردیلر، بن «ساده قوپوزک باشقه بر نوعی اولوق اوزره تورکار آره سنده «اکاما» آندده برجانیده مستعمل اولدیفنی سوبلیه جکم. تورکار بر طاقیم قوشلر اولادقارنی کبی نهرلرده بالیقاری اولارلردی. محیطلارنده دکزدن زیاده نهر بولان تورکار بالینی شو صورته اولارلر: نهرک هر طرفه صیره ایله تختله قویارلر، یالکز اورتاسنده بر دلیک بیراقیرلردی. دلیکک آفرینه ده «ازدنک: Izdonk» نامنده ک برنوع آخ وضع ایدرلر، بالیق تختله بولندیفندن آشانغی دوعری کچه من، دلیکدن کیمکه چالیشهرق طوئیایردی. قوشلریده «بیفاق: Vobgak» اسمنده بر طوزافله اولارلر.

تورکار نهرلردن بر طاقم طولوملر واسطه سیله کچرلردی. بردن فضله اولان طولوملری شیشیره رک [۱] بو عادت زاپنلرده وادر. اونلرده ایوم اسکیدن قالمش عادتلی وجهله قلنج تامنه عین ایدرلر.

اوبونه لغدری

قرده شلرله

اک امین سرداشدر دیسه یاراشیر
اویون کاغدرلی چیآمزده ؟
کون کیمز خاعلر کشفه اوغراشیر
بوتون استقبالی پایازده ، قیزده .

یاز کلیر: هریری باقار کونشار ،
قیش کلیر: یولاری دولدورور قارلر ،
ینه ، کوزلرند کیرلی آشلر ،
خاعلر دورمادن فاله باقارلر .

*

شیطان کوزلرینه بکزره برلیر :
کیمی سیم سیاهدر ، کیمی قیرمزی .
بو بونک فلاکندر دوشرسه اکر
ماچا برلیسله قویانک قیزی .

صوکرا او داغیلیر : هبسی صافالی ؟
کیمی بر زنکیندر ، کیمی بر سخریاز ،
کیمی سیاهی ، کیمی آلی ...
خاعلر باققدن بیقاز ، اوصاماز !

قیزلر : هبسی صولفون ، هبسی سورمه لی ؟
جنسی بیلمه بن ایجه بر جیجک
طوتوپور هبسنک ایجه جک آلی ...
خاعلر باققدن هیچ بزیه جک !

سرپوشلر اکریش ، خنجرلر قینده ،
بررکنج سودالی کبی درت باجاق
دورنلر بر قیزک درت اطرافنده ...
خاعلر باققدن یورولایه جق !

نهایت قیرمزی ، سیاه بوچکار :
یدیلی ، دوقوزلی ، اونلی ، سکزیلی ؟
هبسی صیرا صیرا دیزله جکار ،
هبسنده بام باشقه معنار کیزلی .

*

نه اوزون ساعتلر کچر آرادن ،
کاغدرلر یورولور ، سرپیلیر بره
و حالا خاعلر هیچ یورولاندن ،
بیقمدان باقار اسقامیبلره .

علی ممتاز

ارکاک یانیق یوزلو ، محائب قیافتلی ، باشلری صاریغلی
ایشیلردر . بولر باغلره اوزوم کسمکه کیدرلر .
اوزوم کسمک طانی وکوزل بر ایشدر. بوایشک
کونشی آز ، چله شی آز ، یورغونانی آزد. آسمه
پارافلری آره سندن دولفون واولفون صالقیملری
آرامه دن قولایجه اله کپروب کسبورمک زورمیدر...
هله ایشی قادیلر چالشیرکن سیر ایتک ، پارافل
آره سندن بنیه یاناقارنی کورمک ، میرلانیشلرینی
دیکامک ، شاقارینه قلاق قاپارنی اوقدر خوشدرکه...
باغ یوزوی موسمنک اک طانی دی آتشاملردر .
آتشایی باغلرده کچیرمک ، میدانده آت ایشفته
اوزوملرک سرلیه یکی برده اوزاغنی نه ایدر... اطراف
یم یشیل ، کوک پارلاق ، هوادن اوزوم قوقولری
کلیر برده اوزانوب کندیکنزی دیکایه جککنز صروده
طانی بر قادین سسی یوکسلیر :

بوکون آله اودن دردی
قیز صاچک کیم اوردی
اوردیسه اقام اوردی
آت قراکاتی کیم کوردی

دها بر آز اوتنه دن بوکا جواب... بشقه برنغمه...
بو سسلر کسلیر. دین بر سکوت ایچندن آلتسز
برچاقال سسی ، برکوک حوالا سسی ویا بر سرخوش
نمره سی دویولور . بر دقیقه صکره بر صلاح صکره
بر دها... بونی متعاقب دها ادالی ، دها نازلی یکی
بر نغمه وساز سسلری ...

نغمه ل ، سسلر نورلر ایچنده بر عالم. باشکیزی
قالدیروب شهر طرفه باقارسه کز قاب قراکافدر .
اووایه چورلنکیز. قوجه بر شهرک ایشیقاری یورومش
منتظم فاصله لرله آویجه آچلمش کبی اووایه داغلاشد.در.
هله اصنافلر ونامورلر ایچون بوکجه لر اوقدر
طانیلدرکه ...

اونلرکه کونلرینی برنج ویاغ قوغان اولو بکزی
بقال دکالرنده ویا رطوبتی ، آغیر مرکب قوقولی
قلز اوطلرنده اولدیرمشلردر. آتشام اذاندن بر ساعت
اول دکالرینی قاپارلر، جدولارینی، دفترلری دولدورلر.
کوزل سمرلی اشکارینه بیزلر. شاید بوکلی ایسه
اوکارینه قانوب باغ بولی طونارلر. چوچقاری اونلری
قارشیلایم ایچون یولاره چیقارلر؟ هدیه لرینی ایسترلر؟
شهر حوادثلری صوردارلر. صکره ده «تایانجه» به قدر
کولوشورلر ، اوینارلر. ایرتسی صباحده جخله برابر
اویانوب باغلرینی و سیرکلیرینی دولاشیرلر . قوشلایق
شهره دورنلر . بودونوش بر آز اوزوجی وزوردر.

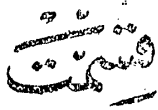
*

*

بو عالم یازیکه شمدی اولان شیلر دکل ،
بیت شیلردر. همیز شمدی اونلری صوکره کونلری
اوچ ، درت بیل اوله عائد قیبتی و حزن خاملر
کبی آکیوروز. اویله سوبیلورلرکه شمدی نه اوباعلر
وارمش نه او انسانلر ..

باغلر کیمسه سز ، انسانلر باغسزمش .

نورزی لطفی

برازك و برقادين آتق ايدەرك پردهك اوكسندن كچرلر

اركان

علولى اوكلەرك كسكىن كوشى سادە مقرر اولدى. واونك آلتندە حرارتدن بايقين وجودلر يىتاب سىرش يانيور.

قاراي

صباحقندن يانيورم. حرمده كيجە ياراسنك سىرتلكى ييهوره آرييورم. هر طرفده كوش انصافسزجه علورلر صاحيورر فلفط نى دها يايچى بر آتش ياقيور.

اركان

آه ايستردمك ماس برطبيبك الى، بكا كيزلى پردوا ايله سكون وشفاي ويزه بيلسين.

قاراي

آه ايستردمك برافسون ايچمه آقوب كوكسەدى آرزوي اويوتسين.

ايكيسى برده

اى وجود وروخك خيركارى الله! عاجز بندهكه عنايت ايت يىلالى سحر باز كوردنور.
سن، اى سحر بازلى اك ييوك يودردمده قارشى مظفر اول.
اى طالع! آرزوسى خياقان اغريل شيشى نهايت قلمبه كوستردك.

ايكسجى پرده

برنجى

..... وزير منصورك سراينده برايان

منصور، عفيف كافور

منصور — (عفيفه سطرخ اوينار) بو حمله به قارشى نه يابه چسك، بوناق حريف.

عفيف — نه يابه چم؟ [اوينار] صره سزده شيمدى، اذندم.

منصور — ايسته ...

عفيف — مات.

منصور — مامى؟ الله بلاكى ورسين اوچ دفعه در اوپو سن آيورسين.

۳ — تكين: بوكله ي اولجه ايضاح ايتمشك.

اوكان دها اوستون برتبه در.

۴ — به قو: اهاليدن اولنى اوزره خافاندن ابكى درجه آشاي بولان كيمسەك عنوانيدر.

۵ — تكين: افراد اهاليدن اولوب پادشاه نظرندە اوچنچى درجەده بولان اشخاصه ويرين بر عنواندر.

۶ — بوغروش: اهاليدن اولنى شرطيله وزير درجه سنده اولان آداملرك لقبدر. بوغروش لفي خافاندن بر درجه آشاغير. اوكا اييكدن بر سياه چاير ويريلير.

مسين نامى

اسيرلره بايلان اشكنجه وسائره كې معامله اغزلردى. كوله افنديك يالكز خدمتى كوردردى. افندى اوني نه دووه ييلير، نه اولديره ييليردى. حتى هر سەنه كوله سەنه بر هدیه ويرردى. بونك اسمى «بىرت» در. توركستان؛ بوكسك داغلارله، واسع جولارله دولوايدى. كندش چولار انسانلره يوانى شاشيرتيورردى. كاروانلر، بر ملكتدن ديكرينه كيمك ايسته ين انسانلر بويوك چولارده يولارنى شاشيرمق تهلكه سنى كورسيو. لرردى. بوكا بر چاره بوليلر. چولارده يولارى كوسترمك ايچين نشان طاشلارى ديكديلر. بو طاشلارك اسمى ده «اولا: Oula» در.

بو يوكلردن يعنى بكاردن، خاقانلردن بريسي وفات ايديجه تعظيم ايچين تابوتك اوزرينه اييكدن بر قوماش اورترلردى. محمود افندى بوقوماشى قيرك اوستنه اورتولديكى سويلور ايسه ده بن، بونك بالاخره فقرابه توزيع اولديغه باقارق تابوتك اوزرينه اورتولديكنه ذاهب اوليورم. بو اورتوك آدى «شەك: Eshuk» در.

كوزلك كله سنده چوق اسكيدن برى توركارجه معلومدر. يالكز اووقتكى شكلى طبيعى. باشقه در. آت قيلدن ثورولەرك بايلان بو كوزلكلر كوزك آغريدنى وايضايدن قاماشدنى وقت كوزە طاقيليردى.

*

بر آدامه مخصوص سفره به «عقيق» نامى ويريلير. اسكيدن پادشاه كنديشه مخصوص اولان سفره ي واربىق مهرلرمش. ابريقده بر آدامه كافى شراب بولدينى كې سفره ده ده بر آدامه به نه جك مك بولنورمش. بونك اصل آدى «تغالغ: تمالى» در. بالاخره بو كله ي بر شخسه مخصوص سفره ل ايچين ده استعمال ايتشيلر. بو حال يعنى بو عادت مؤخر دورلرده اولسه كرك.

بو كونكى «بايرام» كله سنده بعدالاسلام توركارجه معلومدى. بو كله اوغوزجه در. محمود افندى: «طن ايدەرم بونك اصلى تزه وسرور معناسه كان (بذرم) كله سيدر. صوكره ذال يابه قلب ايدلشدر.» ديهر ك كله نك نه دن مشتق اولديغى ايضاح ايدبيور. بو ادعاسه برده سبب كوسترييور: چونكه جاهليت زمانلارده توركار آره سنده بايرام كوفى يوقدى. بناء عليه آدى ده اولاماز. اكر بويله بركون اولسه ايدى، بونى سادە اوغوزلر دكل بوتون توركار بيله جكدى.

بزه چوق يارايان بعض رتبه ويا عنوان اسملردن آتى دانه بولدم:

۱ — اوكا: عقللى، كون كورمش، باشندن ايش كچمش آدملره ويرين بر عنواندر. بو لقبك صاحي اهاليدن اولور. برنوع رتبه در.

۲ — ترخان: توركارك جاهليت دورلردن قاله بر اسم اولوب هر حالده يك اسكى بر لقبدر. «امير: بك» ديمكدر. آرغو لغتى در.

اوزرينه پيشلەرك قارشى ياقه به كچيلير. بونوع طولولم ساللره «تار» نامى ويريلير.
توركار، اوغوزلرجه «كرای: Korai»، ديكر توركلرجه «يلىكو: Yuliku» نامى ويرين اوستوره ايله صاحلرني كسرلر، «جيدم: Djidem» دينان بر كچه دن ده ياغمورلقلر ياپارلردى. بلارينه باغلادقلى كرلر ده آلتون ويا كوش طوقه لر بولنور، باشقلىرى ايريشدن اورولش بر ياغله چكلىرى آلتندن باغلانيردى. بوكا «سقتلردوق: Sakaldronk» ده نيردى.

قنجلرينك ويچاقلرينك اوزرندە شيمدىكى كې. اولوقلر واردى بعضاً آلتون يالديزلرله يالديزلادقلى بو اولوقلر «قول» اسمى ويريلير.

محمود افندى اثرينك «كوك» ماده سنده شسو ايضاحاق ويريبور: «هر سەنه بر شهر اهالىسى آره سنده واقع اولان كولونج بر شيتك آديدر كه ديلار داستان اولور. بونى سادە عينا نقل ايدبيورم. بو خصوصه معلومات صاحي اولان ذوات بزلرى تئويرايدرلر سه عرض شكران ايلرز.

بونلردن باشقه توركارك مى بر آلولى وار سەده بونك خنده محمد فؤاد بكله ضيا كوك آلب «بك افندى ايضاحانده بولندقلردن تكرار ذكرندن صرف نظر ايدبيورز.

تورك تقويعه عائد آيلرك وييللرك ذكرنده ده بعض تورك عقيدلر نه تصادف ايدبيورز: او كوز ييلنده محاربەر، طاروق ييلنده ما كولات، قساح ييلنده ياغمورلر چوقا ليردى. دوموز سەنه سنده فتنه وفساد آرتار، صوفوق دها شدنى اولوردى.

توركار كيجە مسافرلكه كيدرلردى. بوكا «سرجك: Surdjuk» نامى ويرلر.

كوجنه اولان توركلر ده «ييز» اسمنده بر اوتدن چادرلر نه پرده ياپارلر، بو لطيف و نازين اوتلرله مسكنلرني طريف بر شكله قويا لردى.

توركار، او كوز بونوزندن ويا سائر شيلردن ديويت قوللانيرلر، «اوج» دينان آغاچدن ده قلم ياپارلردى.

زنگين تورك چوققورلرينك، آيلنلر نه (بوت) آذندە قيمتدار بر فيروزه طاش طاقيليردى.

حيوانلره صوويرين تكتنه نك آديده «اولوق، يولوق، يلاق» دى. بونى، آغاچ كوكنى اويارق ياپارلردى. اولوقده يالكز حيوانه صوويرلر، شير وامثال ده صوفودولوردى.

محمود افندى «اتك: Utink» كله سنى ايضاح ايدركن بزه چوق قيمتدار معلومات ويريبور: مالا شكندە بر دمير قيز ديريلر و چاشيرلرك اوزرينه سوريلهرك دوزله تيلير. بونك شيمدىكى «اوتو» اولديغندن هيچ شبيه يوقدر. كله به ده بر آزدقت ايدر ايسهك «اوتو» آديده «اوتك» دن چيچمه اولديغه حكم ايدبيورز.

توركار معيتمده كى كوله لره روماده اسكيدن